

ЎҚИТУВЧИНИНГ КАСБИЙ КОМПЕТЕНТЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИННОВАЦИЯЛАР

Р. К. Каримов

*Доцент,
Жиззах вилояти халқ таълими
ходимларини қайта тайёрлаш ва
малакасини ошириш ҳудудий маркази,
Жиззах, Ўзбекистон*

Summary. This article is about the professional competence of teachers, its components and its organization processes. As well as, there is also given the basics of teachers` professional competence development and key factors, recommendations about pedagogical innovation activity.

Keywords: competence; innovation; motivation; tool; factor; model; process; effect; innovative activity.

Педагогик жараёнларни ташкил этишва бошқаришда профессор-ўқитувчиларнинг касбий тайёргарлиги, яъни уларнинг профессионаллиги, ўқувчи-талабалар фаолиятини мувофиқлаштириш ва педагогик жараён самарадорлигини таъминлашда компетентли бўлиши муҳим аҳамият касб этади.

Ўқитувчиларда касбий компетентликни ривожлантириш жараёнларининг самарадорлигини таъминлашда ўқитувчиларнинг фаолияти, таълим-тарбия жараёнининг ҳолати, ўқитувчиларнинг таълим-тарбия жараёнига бўлган муносабати, уларнинг ўзаро муносабатлари, шунингдек, таълим-тарбия жараёнининг самарадорлигига таъсир кўрсатаётган бошқа омиллар, ўқитувчиларнинг тасаввури, тушунчаларининг ривожланиши, дунёқарашининг ўзгариши тўғрисида биринчи навбатда етарли ахборотлар тўплаш зарур.

Ўқитувчиларда касбий компетентликни ривожлантиришда педагогик жараёнлар тўғрисида ҳамда ўқитувчиларнинг тасаввури, тушунчаларининг ривожланиши, дунёқарашининг ўзгариши бўйича узлуксиз равишда ахборотлар тўплаш ва уларни чуқур ўрганиш, таҳлил қилиш ҳамда объектив баҳолаш энг асосий вазифалардан ҳисобланади. Мазкур вазифаларни амалга ошириш асосида касбий компетентликни ривожлантириш жараёнларини такомиллаштириш ва ривожлантириш йўллари, ўқитувчиларда ижобий мотивларни шакллантириш ва ривожлантириш омиллари ва воситалари аниқланади ҳамда самарадорлик таъминланади.

Ўқитувчиларда касбий компетентликни ривожлантиришда мотивлаштириш жараёни самарадорлигига таъсир этувчи омилларни инобатга олган ҳолда, самарадорликнинг ўзаро боғлиқ бўлган қуйидаги кўрсаткичларни ажратиб кўрсатиш мумкин:

- ўқитувчиларнинг билими, кўникма ва малакаси ҳамда тажрибаси даражасини, дунёқараши, тасаввури, қизиқиши ва имкониятларининг белгиланган мақсадларга мос келишини ифодаловчи хусусиятлар;
- белгиланган мақсадларга муваффақиятли эришиш натижаларига мос келувчи мотивлар, омиллар ва воситаларнинг ўзига ҳос хусусиятлари;
- ўқитувчилар учун зарурий ва қулай шарт-шароитлар яратувчи ижодий муҳитнинг ўзига ҳос хусусиятлари;
- давлат, жамият ва шахс эҳтиёжларининг ривожланиши, касбий компетентликни ривожлантириш жараёнлари иштирокчиларининг эҳтиёжлари ва қониқиш ҳосил қилиш жараёнлари;
- касбий компетентликни ривожлантириш жараёнлари иштирокчиларининг илмий-методик таъминоти.

Бугунги кунда таълим муассасаси ўқитувчиси узлуксиз инновацион изланишда бўлиши, фикрлаши, вазиятга кўра ўз касбига бўлган муносабатларини ўзгариши, шунингдек, бошқаларда ҳам инновацион ғояларни шакллантириш асосида фаолият кўрсатиши зарур.

Бу ўз навбатида ўқитувчиларнинг касбий қизиқишлари кўламини кенгайтиришга, яъни уларнинг адабиётлар ўқиб ўрганишдан то назарий психологик-педагогик ва фундаментал тадқиқотлар олиб боришига ҳам имкониятлар яратади. Яхши илмий-педагогик тайёргарлик инновацион фаолиятининг самарадорлигини таъминлайди. Инновацион жараёнларда фаол иштирок этувчи ўқитувчилар мунтазам равишда ўзини-ўзи ривожлантиришига таълим-тарбия тизимини такомиллаштиришнинг катализаторига айланади, яъни мазкур жараёнларининг тезлашишида муҳим аҳамият касб этади.

Ўқитувчининг касбий тайёргарлигининг асоси компетентлик деб белгиланган ҳолда, икки йўналишини, яъни маълум бир соҳа бўйича касбий ва шахсий компетентликни ажратиб кўрсатади. Биринчиси-бу касбий билим, кўникма ва малакаларни эгаллашдаги етуклик, иккинчиси-қатор зарурий умуминсоний сифатларга эришиш.

Умумий ҳолда, таълим муассасасида ўқитувчиларнинг инновацион фаолиятини ташкил этишга объектив ва субъектив омиллар сабаб бўлади. Объектив омилларга давлатнинг янги таълим сиёсати, таълим соҳасидаги фундаментал ва амалий тадқиқотлар, таълим муассасасининг инновацион фаолият йўналишидаги тажрибаларини келтиришимиз мумкин.

Субъектив омилларга ижтимоий-ҳудудий эҳтиёж, таълим муассасаси фаолиятининг ривожланиш жараёни, ўқитувчиларнинг билим, кўникма ва малакалари, илмий салоҳиятининг ўсиши, бошқарув хусусиятларининг ўзгариши мисол бўлади.

Таълим муассасаси ўқитувчиларининг инновацион фаолиятини ташкил этишнинг педагогик шартлари сифатида қуйидагиларни келтириш мумкин:

- инновацион фаолиятнинг ўзига хос хусусиятларини акс эттирувчи назарий-педагогик қоидалар мажмуини ишлаб чиқиш;
- назарий-педагогик қоидалар мажмуи инновацион фаолиятнинг асослари билан белгиланиши;
- инновацион фаолиятнинг мақсади,вазифаси,мазмунни ҳамда уни ташкил этиш тамойилларини ўз ичига олиш.

Таълим муассасаси ўқитувчиларини инновацион фаолиятга жалб этувчи омиллар инновацион фаолиятга уларни мотивлаштириш(ундаш) воситалари сифатида хизмат қилади. Ўқитувчиларнинг инновацион фаолиятини ташкил этиш ишлари асосий мақсадга эришишга йўналтирилган бўлади ва шу муносабат билан таълим муассасасида асосий ўзгаришлар вужудга келади. Мазкур мақсадларга эришишда қатор вазифаларни бажариш зарур:

- узлуксиз таълим ғояларини амалга оширишнинг долзарб эҳтиёжларини ифодаловчи янгиланган техноклогик ва дастурий-методик маҳсулотларни яратиш;
- кўпроқ самарали ҳисобланган ўқитиш воситаларини танлаш;
- таълим муассасасининг илмий-тадқиқот салоҳиятини ривожлантириш;
- ўқитувчи ва ўқувчиларнинг ҳамкорлигига асосланган ҳамкорликдаги инновацион фаолиятини ташкил этиш;
- жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий эҳтиёжларига мос, билимли ва қобилиятли битирувчилар моделини амалга оширишга асосланиш(таълим мазмунининг янгилаш);
- ўқувчиларни касбга йўналтириш жараёнига инновацион ёндашувларни жорий этиш (таълим дастурларини янгилаш), бунда инновацион ёндашувлар қуйидагиларни назарда тутати:
 - биринчидан, ўқув дарсликларининг мазмунини турли мафкуралардан тозалаш, рақобатни вужудга келтирувчи фикрлар билан тўлдириш;
 - иккинчидан, давлат таълим стандартларига мос равишда, ҳаракатдаги дастурларга янги ривожлантирувчи айрим ўзгартиришларни киритиш;
 - учинчидан, ўқув режасининг факультатив ва таълим муассасаси ихтиёридаги соатлар блокларига янги фанларни киритиш.

Ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини ривожлантиришнинг инновацион моделларини татбиқ этиш самарадорлигининг аҳамиятли кўрсаткичлари уларнинг ўқув-методик қўлланма ва кўрсатмалар тайёрлаш, турли хил тадқиқот ишларини бажаришдаги фаоллиги, яъни инновацион фаолият кўрсатиш кўникмаларини шаклланганлигини ифодалайди.

Ўқитувчилар касбий компетентлигини ривожлантириш мақсадида инновацион жараёнларни ташкил этиш ҳамда кўзланган натижаларга эришишда, энг аввало, ўқитувчи фаолиятидагимавжуд муаммоларни ўрганиш ва таҳлил қилиш, мавжуд муаммоларни бартараф этишда

бажарилиши зарур бўлган вазифаларни, мақсадни аниқлаш, шунингдек, ўқитувчининг имконияти ва эҳтиёжларидан келиб чиқиб инновацион жараённинг мазмун ва моҳиятини белгилашнинг сифати ва бажарилиш самарадорлиги раҳбарларнинг фаолиятига қай даражада боғлиқ бўлса, ўқитувчилар касбий компетентлигини ривожлантириш йўналишларида белгиланган мақсадларга кўра, юқори натижаларга эришиш уларнинг инновацион фаолияти ҳамда инновацион жараёнларга қизиқишларига шу даражада боғлиқ бўлади.

Таълим муассасаларида ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини ривожлантиришга йўналтирилган инновацион жараёнларни ташкил этиш ва бошқаришда фан-техника ютуқларига асосланган бошқарувнинг энг самарали, инновацион методларидан фойдаланишни, бошқарув йўналишида билим, кўникма ва малакаларни, янги шахсий ва касбий сифатларниталаб қилади.

Ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини ривожлантириб боришда, энг аввало, кўзланган мақсадларга эришишда таълим муассасасининг истиқбол мақсади ва имкониятларини ўқитувчилар манфаати билан уйғунлаштиришни ҳамда таълим муассасасининг фаолиятини замонавий ўзгаришларга мослаштириб бориш, таълим инновацияларини жорий этишни назарда тутувчи узоқ муддатли бошқарув дастурларини жорий этиш зарур.

Билимли, етарли тажриба ва кўникмаларга эга бўлган, ўз фанини яхши биладиган, ижодкор ва ташкилотчи, бир сўз билан айтганда касбий компетентлиги ривожланган ўқитувчиларни кўллаб-қувватлаш, уларга етарли шарт-шароитлар яратиб бериш, илмий-педагогик фаолият билан шуғулланишлари учун яқиндан ёрдам бериш, ёш ўқитувчиларни кўп йиллик илғор педагогик тажрибага эга бўлган ўқитувчиларга бириктириб қўйиш, фаолиятни “Устоз-шогирд” тамойиллари асосида ташкил этиш, ёш ўқитувчиларда ўзи танлаган касбга муҳаббат ва келажакка ишонч туйғуларини шакллантириш ушбу куннинг долзарб муаммоларидан бири бўлган таълим муассасаларини компетентли ўқитувчилар билан таъминлашда ўз самарасини беради.

Библиографик рўйхат

1. Турғунов С., Данияров Б., Отажонова Д. Ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини ривожлантиришда таълим муассасаси раҳбарларининг функционал вазифалари.-Т.: “Сано-стандарт” нашриёти, 2011.
2. Муслимов Н.А. ва бошқалар. Касб таълими ўқитувчиларининг касбий компетентлигини шакллантириш технологияси/ Монография.-Т.: “Фан ва технология” нашриёти, 2013.
3. Турғунов С., Данияров Б. ва бошқалар. Ўқитувчиларнинг касбий маҳорат ва компетентлигини ривожлантириш.-Т.: “Сано-стандарт” нашриёти, 2012.